

UDK: 004.8

Bobonov Dilmurod Toshpo'latovich
Radioelektronika kafedrasi katta o'qituvchisi
Jizzax politexnika institute, Uzbekiston
Toshpulotov Dilshod Dilmurod o'g'li
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Geologiya va
muhandislik fakulteti. 4-kurs talabasi

SUN'IY INTELEKTNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI.

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining shakllanish jarayoni, zamonaviy jamiyatdagi o'rni, inson faoliyatining turli sohalariga ta'siri, ehtimoliy xavflari va istiqbollari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, SI ning iqtisodiyot, tibbiyot, ta'lim, transport, xavfsizlik va kundalik hayotdagi integratsiyasi misollar orqali ko'rib chiqiladi. Maqola yakunida sun'iy intellektni boshqarish, etik me'yorlar va inson–SI hamkorligi bo'yicha xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: tibbiyot, iqtisod, transport, istiqbollar, sun'iy, etik, integratsiya, intellekt.

Bobonov Dilmurod Toshpo'latovich
Senior Lecturer of the Department of Radio Electronics
Jizzakh Polytechnic Institute, Uzbekistan
Toshpulotov Dilshod Dilmurod oglu
Faculty of Geology and Engineering of the National University of
Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek. 4th year student

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HUMAN LIFE.

Abstract. In this article, the formation process of artificial intelligence (SI) technologies, their place in modern society, their impact on various areas of human activity, possible risks and prospects are analyzed scientifically and theoretically. Also, the integration of SI in the economy, medicine, education, transportation, security and everyday life is considered

through examples. At the end of the article, conclusions are given on the management of artificial intelligence, ethical standards and human-AI cooperation.

Keywords: *medicine, economy, transport, perspectives, artificial, ethics, integration, intelligence.*

XXI asrning eng muhim texnologik yutuqlaridan biri — sun'iy intellektning jadal rivojlanishidir. Bugungi kunda SI nafaqat texnik tizimlarning ishlashini osonlashtiradi, balki insonning fikrlash, tahlil qilish va qaror qabul qilish jarayonlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. SI algoritmlarining rivoji, katta ma'lumotlar (big data) va chuqur o'rganish (deep learning) texnologiyalarining paydo bo'lishi insoniyat taraqqiyotiga mutlaqo yangi bosqich olib keldi.

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, sun'iy intellektning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy hayotga ta'siri kelgusi o'n yilliklarda yanada ortib boradi. Bu jarayon inson hayoti uchun ulkan imkoniyatlar bilan birga, yangi mas'uliyat, xavf va muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Sun'iy intellekt tushunchasi va uning rivojlanish bosqichlari [1].

Sun'iy intellekt (SI) — bu kompyuter tizimlarining inson aql-zakovati talab qiladigan vazifalarni bajarish qobiliyatidir. Unga o'rganish, muammolarni hal qilish, mantiqiy xulosa chiqarish, nutqni va tasvirlarni tanish, qaror qabul qilish kabi funksiyalar kiradi. SI rivojlanishining asosiy bosqichlari: 1950–1970-yillar – Dastlabki algoritmlar, mantiqiy tizimlar, Turing testi. 1980–1990-yillar – Ekspert tizimlar, qoidaviy modellar. 2000–2010-yillar – Mashinaviy o'qitish, neyron tarmoqlar. 2010–hozirga qadar – Chuqur o'rganish, generativ modellar, katta til modellari. Bugungi kunda SI nafaqat ma'lumotni qayta ishlaydi, balki yangi ma'lumot yaratish, kreativ ishlar bilan shug'ullanish, murakkab jarayonlarni avtomatlashtirish imkoniyatiga ega. Sun'iy intellektning jamiyat hayotidagi o'rni

Iqtisodiyotga ta'siri. SI iqtisodiy jarayonlarni tezlashtirish, samaradorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Korxonalar SI asosidagi tahliliy tizimlar orqali: bozorni prognoz qiladi, mijozlar xulqini tahlil qiladi, ishlab chiqarishni avtomatlashtiradi, xavflarni boshqaradi [2].

McKinsey tahlillariga ko'ra, SI 2030-yilga borib dunyo iqtisodiyotiga trillionlab dollar qiymat qo'shishi mumkin. Tibbiyotdagi ahamiyati. SI tibbiyotda quyidagilarni amalga oshirmoqda: kasalliklarni erta aniqlash, rentgen va MRT tasvirlarini tahlil qilish, jarrohlikda robot yordamchilardan foydalanish, bemor holatini kuzatish, dori yaratish jarayonini tezlashtirish.

Masalan, SI pnevmoniya, saraton va yurak kasalliklarini aniqlashda ba'zi sohalarda inson mutaxassislaridan ham aniqroq natijalar bermoqda. Ta'lim sohasida SI

Ta'limda SI quyidagi funksiyalarni bajaradi: shaxsga moslashtirilgan o'qitish (personalized learning), avtomatlashtirilgan tekshirish (test, esse, uy vazifalari), virtual o'quv yordamchilari, ko'p tilli tarjima va o'quv materiallarini yaratish. Hozirgi vaqtda an'anaviy ta'lim bilan SI asosidagi adaptiv ta'lim tizimlari birgalikda ishlamoqda. Transport va logistika. SI transport sohasini tubdan o'zgartirmoqda: avtonom avtomobillar va dronlar, yo'l harakatini optimallashtirish, yuk tashishni rejalashtirish, xavfsizlikni oshirish [3].

Kelajakda avtonom transport tizimlari odam ishtirokini minimal darajaga tushirishi kutilmoqda. Maishiy hayotdagi o'rni. Bugungi kundalik hayotda SI keng qo'llanmoqda: ovozli yordamchilar (Siri, Google Assistant), aqlli uy qurilmalari, onlayn taklif va tavsiyalar (YouTube, Netflix), matn, rasm va video yaratish, bank xizmatlari. Bu tizimlar inson hayotini yengillashtirib, vaqt tejalishiga xizmat qilmoqda. Sun'iy intellektning ijtimoiy va axloqiy masalalari. SI rivoji bir qator muammolarni ham yuzaga keltirmoqda: Xavfsizlik muammolari. Ma'lumotlar maxfiyligi buzilishi; Kiberhujumlar; Avtonom qurollarning nazoratsiz ishlashi. Ish o'rinlari qisqarishi. Ba'zi sohalarda avtomatlashtirish sababli inson mehnatiga talab kamayib bormoqda. Bu qayta

tayyorlash va yangi malakalar olish zaruriyatini tug'dirmoqda. Etik masalalar. SI xolis bo'lishi, qarorlar qabul qilishda adolatsizlikka yo'l qo'ymaslik, algoritmlarning shaffofligi [4]. Deepfake va axborot manipulyatsiyasi

Generativ modellar orqali soxta foto va video yaratish axborot xavfsizligi uchun katta tahdid bo'lib qolmoqda. Sun'iy intellektning kelajagi. Mutaxassislar SI kelajakda quyidagi yo'nalishlar bo'yicha rivojlanishini prognoz qilmoqdalar:

Superintellekt: inson qobiliyatidan yuqori darajadagi SI tizimlarining paydo bo'lishi ehtimoli.

Inson-SI hamkorligi: SI insonning o'rnini bosuvchi emas, balki yordamchi sifatida ishlashi.

Etik me'yorlarning shakllanishi: davlatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan SI politikalarini yaratish.

To'liq avtomatlashtirilgan jamiyat: ishlab chiqarish, transport, xizmat ko'rsatish sohalarining SI orqali boshqarilishi.

Kelajakda SI har bir insonga shaxsiy yordamchi, maslahatchi, tibbiy kuzatuvchi va o'qituvchi bo'lishi kutilmoqda [5].

Xulosa

Sun'iy intellekt inson hayotining deyarli barcha jabhalariga chuqur kirib bormoqda va jamiyat taraqqiyotini yangi bosqichga olib chiqmoqda. U iqtisodiyot samarasini oshiradi, tibbiyotda kasalliklarni aniq tashxislashga yordam beradi, ta'limni individuallashtiradi va maishiy hayotni yengillashtiradi. Shu bilan birga, SI bilan bog'liq xavfsizlik, etik va ijtimoiy muammolarni hal etish insoniyat oldida turgan muhim vazifalardan biridir [6].

SI dan oqilona, mas'uliyatli va etika me'yorlari asosida foydalanish kelajak avlodlar uchun barqaror texnologik muhit yaratishga yordam beradi. Sun'iy intellekt — insonning raqibi emas, balki uning imkoniyatlarini kengaytiruvchi kuchli vosita sifatida qaralishi lozim [7].

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Russell S., Norvig P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. — Pearson, 2021.
2. Bostrom N. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. — Oxford University Press, 2018.
3. Christopher Bishop — “Pattern Recognition and Machine Learning” ML asoslari: matematik modellar, klassifikatsiya, regressiya, grafik modellar.
4. Kevin Murphy — “Probabilistic Machine Learning” (2 jild) AI ning ehtimollik asoslari, grafik modellar, chuqur o‘rganish.
5. Richard Sutton & Andrew Barto — “Reinforcement Learning: An Introduction” Muvaffaqiyatli AI agentlarini yaratish asoslari.
6. “Sun’iy intellekt asoslari” — A.D. Ubaydullaev AI tushunchalari, ekspert tizimlar, neyron tarmoqlar haqida asosiy o‘zbekcha qo‘llanma.
7. Бобонов Д.Т. Электрические свойства и нестабильность тока в кремнии, легированном селеном; Электрические имущество и обслуживание пряжка и силикон легированный селен _ - 2010 г.